

STRESZCZENIE

Za cel główny pracy przyjęto ukazanie przemiany tradycyjnej obrzędowości dorocznej w wybranych regionach etnograficznych Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego w świetle współczesnych badań terenowych. Zasadniczą metodą rozpoznania przemian obrzędowości dorocznej przyjętą tu przeze mnie są długotrwałe badania terenowe, prowadzone zgodnie z założeniami obowiązującymi w etnologii, a więc oparte na bezpośrednim kontakcie z informatorami na ich terenie, obserwacji uczestniczącej wielokrotnie powtarzanej w tym samym miejscu oraz wywiadzie kwestionariuszowym zbudowanym na podstawie literatury przedmiotu. Dużą rolę w pracy badawczej odgrywa również dokumentacja fotograficzna rejestrująca obrzędy i zwyczaje doroczne w trakcie prowadzonej obserwacji uczestniczącej. Dlatego też w złożonej pracy zamieściłem kilkadziesiąt fotografii, będących dopełnieniem tekstu głównego. Wśród nich znalazły się lokalne i mało znane tradycje jak na przykład *brama wielkanocna* z Borek Małych czy zwyczaj *gospody* z Katowic – Podlesia. Wykonanie zdjęć (niejednokrotnie w domu lub mieszkaniu prywatnym) było by niemożliwe bez odpowiedniego przygotowania i dobrego kontaktu z badanymi. Bazując na przykładach dwunastu wybranych obrzędów i zwyczajów, starałem się wykazać najbardziej widoczne i charakterystyczne zmiany i zestawić je na zasadzie porównać dawniej-dziś. Porównanie to, ukazało jednocześnie (w przypadku Zagłębia Dąbrowskiego) o wiele skromniejszy zbiór źródeł odnoszący się do lat dawniejszych, w zestawieniu z Górnym Śląskiem, co przekłada się na ogólną wiedzę na temat obrzędowości dorocznej obu omawianych regionów etnograficznych. W dalszej części staram się scharakteryzować oba ciekawe, wielokulturowe i jednocześnie niełatwe dla badacza regiony, czemu służy także ukazanie dotychczasowych badań etnologicznych związanych z obrzędowością doroczną. Ważnym elementem pracy pozostaje kwestia zmiany kulturowej, w której wpisują się przemiany obrzędowości dorocznej.

ABSTRACT

The main goal of this dissertation is to present the changes in the traditional annual customs and rituals of a number of ethnographical regions of Upper Silesia (*Górny Śląsk*) and Dąbrowa Basin (*Zagłębie Dąbrowskie*). The fundamental method of their identification is found in the author's perennial field research, undertaken according to the premises of ethnology, based on direct contact with informants in their local environment, participant observation frequently repeated in the same places, and structured interviews created on the basis of source literature. The dissertation includes photographic documentation taken during participant observation, which displays annual rituals and customs. It exhibits especially traditions frequently omitted by other researchers, such as the Easter Gate from Borki Małe (*brama wielkanocna z Borek Małych*), or the practises of the inn (*gospoda*) from Katowice – Podlesie. Based on the comparative analysis of the most significant and elemental levels of manifestation of the rituals' structure (its time, place, members, practises, the aim, properties, symbolism of the characters (the bear), the author presents the most fundamental and characteristic changes which have taken place in the twelve chosen rituals of the annual cycle. This analysis has simultaneously highlighted significant shortcomings and oversights in the previously undertaken ethnological research, especially when it comes to the identification of local customs from Dąbrowa Basin in comparison with ethnological sources on the Upper Silesia region. The conclusion of the dissertation is the synthesis of the changes observed in the realisation of traditional annual customs and rituals, including conclusions on their social and cultural bases, and processes which the contemporary culture, formerly known as folklore culture, is undergoing.